

Rdeči seznam ogroženih ravnokrilcev (Orthopteroidea) v Sloveniji

The Red List of Endangered Orthopteroidea in Slovenia

Sergej D. MATVEJEV

Ključne besede: rdeči seznam, ravnokrilci, Orthopteroidea, Blattoidea, Slovenija
Key words: Red List, Orthopteroidea, Blattoidea, Slovenia

IZVLEČEK

V Sloveniji poznamo 170 vrst ravnokrilcev. Rdeči seznam jih obravnava 91. Ob vrstah so navedeni tipi biotopov in habitatov, v katerih živijo ogrožene vrste.

ABSTRACT

Of the 170 species of Orthopteroidea found in Slovenia, 91 are included in the Red List. Name of species, type of biome, and habitat in which threatened species are found are given.

1. POTEK RAZISKOVANJ ORTOPTEROIDNE FAVNE V SLOVENIJI

Skupino Orthopteroidea je v Sloveniji leta 1861 začel raziskovati BRUNNER VON WATTENWYL. Kasneje so avstroogrski raziskovalci preučevali primorski del Slovenije in Istro. Celotnega ozemlja Slovenije se je načrtno lotil dr. Peter A. Us leta 1948, ko se je za stalno naselil v Ljubljani; delo je nadaljeval do svoje smrti leta 1977. Končal je rokopis za knjigo Orthopteroidea Slovenije in ga oddal Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, vendar rokopis šele sedaj v tisku (Us, 1992).

Kljub temu je dr. Us večji del podatkov objavil v skrajšani obliki skupaj z dr. S. D. Matvejevim (Us & MATVEJEV, 1967), ki je nadaljeval njegovo delo.

Opomba avtorja:

Uporabljena je sistematska razdelitev po Hartzu (1969-1976), je nadred Orthopteroidea razdelil v sedem redov: Blattoptera, Mantoptera, Isoptera, Embioptera, Phasmoptera, Orthoptera in Dermaptera.

Authors' note:

Classification according to Hartz (1969-1976) has been used, in which the superordo Orthopteroidea is divided into seven orders: Blattoptera, Mantoptera, Isoptera, Embioptera, Phasmoptera, Orthoptera in Dermaptera.

Oba avtorja sta preučevala kobilice in njim sorodne skupine po Sloveniji in Jugoslaviji s taksonomskega in ekološkega vidika. Zato zbrani podatki omogočajo izdelavo realnega rdečega seznama ogroženih vrst, ne samo s taksonomskega, temveč tudi z ekološkega vidika.

2. PRIPRAVA SEZNAMA OGROŽENIH VRST

Za pripravo rdečega seznama smo uporabili podatke iz dela dr. Petra Usa Orthopteroidea Slovenije iz leta 1977 (Us, 1992). Od tedaj do danes favne Orthopteroidea v Sloveniji niso raziskovali, zato je to delo še danes popolnoma aktualno.

Dr. P. Us navaja za Slovenijo 170 vrst. V prej objavljenem temeljnem delu o favni Orthopteroidea cele Jugoslavije (Us & MATVEJEV, 1967), je za Slovenijo navedenih 141 vrst. V tem katalogu je taksonomija povzeta po angleških avtorjih iz ustanove Anti Locust Research Centre. Nomenklatura je bila kasneje dopolnjena po temeljnem delu K. HARZA (I - 1969, II - 1975, III - 1976) in je skoraj v celoti upoštevana v delu dr. USA (1992) in v tem rdečem seznamu.

HARZ (1969, 1975, 1976) za nekatere vrste navaja tudi podvrste, vendar v rdečem seznamu zaradi praktičnih razlogov niso upoštevane.

Ob seznamu so navedeni tipi biomov, v katerem se vrsta razmnožuje in v katerem je najpogostejša. Biomi so označeni s številkami, kot so na kartah biomov Slovenije (MATVEJEV & PUNCER, 1986, 1991; MATVEJEV 1990, 1991):

- 1 - biom primorskih zelenih gozdov in makije
- 2 - biom submediteranskih, v glavnem hrastovih gozdov in grmišč
- 3 - biom evropskih, pretežno listopadnih gozdov
- 3.6 - stepski elementi v tem gozdnem biomu
- 4 - biom iglastih gozdov borealnega tipa
- 5 - biom alpsko-visokonordijskih melišč, pašnikov in snežišč
- 7 - elementi oromediteranskega bioma.

V vsakem od teh biomov je več kot 10 stanišč (habitatov), v katerih živijo ogrožene vrste iz skupine Orthopteroidea (MATVEJEV & PUNCER, 1986, 1991). Rdeči seznam je zato tudi "terensko pomagalo" pri preučevanju premalo znanih vrst (kategorija K) in pri spremljanju ogroženosti pri ostalih kategorijah. To pa je pomembno tudi pri praktičnem varstvu narave.

3. NAJPOMEMBNEJŠI VZROKI ZA OGROŽENOST

Favna Orthopteroidea je v Sloveniji večstransko ogrožena. Predvsem jo prizadevajo spremembe, ki jih v primorskem območju povzroča človek z uničevanjem ostankov zimzelenega gozda in makije (biom 1, MATVEJEV & PUNCER, 1986, 1989, 1991; MATVEJEV, 1989, 1990). Rastlinski in živalski svet nad gozdno mejo (bioma 5 in 7) poleg turizma ogrožajo makroklimatske spremembe. Zaradi agrotehničnih posegov in insekticidov so posebno ogroženi insekti bioma gozd-stepa (biom 3.6).

4. RDEČI SEZNAM

Izumrla vrsta - Ex (Extinct)

Za izumrle veljajo tiste vrste, za katere obstajajo dokumentirani dokazi za nahajališča pred letom 1900, vendar jih dr. P. Us v času tridesetletnega dela v Sloveniji do leta 1977 ni našel.

	biom - stanišče/habitat
<i>Antaxius difformis</i> (Br. v. Watt. 1861)	5 - pašniki z rušjem
<i>Leptophies laticauda</i> (Frivaldsky 1868)	3 - robovi gozda, jase
<i>Omocestus petraeus</i> (Brisout 1855)	2 - kamniti pašniki
<i>Pachytrachis frater</i> (Br. v. Watt. 1861)	3.6 - suhi travniki
<i>Phyllodromica brevipennis</i> (Fischer 1853)	3 - stelja, trava
<i>Phyllodromica punctata</i> (Charp. 1825)	3 - stelja

Domnevno izumrla vrsta - Ex? (Probably extinct)

Za domnevno izumrle vrste veljajo tiste, za katere obstajajo dokazi za nahajališča tudi po letu 1900, vendar teh vrst dr. Us do leta 1977 ni našel.

	biom - stanišče/habitat
<i>Celes variabilis</i> (Pallas 1771)	3.6 - stepski suhi travniki
<i>Phyllodromica maculata</i> (Schreber 1781)	3 - stelja, trava

Prizadeta vrsta - E (Endangered)

Pri redkih vrstah, ki pa so v nekaterih letih izjemno številčne, je zelo težko opaziti zmanjšanje oz. povečanje areala. Zato ta kategorija ni primerna za Orthopteroidea na relativno majhnem slovenskem ozemlju.

Ranljiva vrsta - V (Vulnerable)

	biom - stanišče/habitat
<i>Acrida meridionalis ungarica</i> Herbst 1786	1 - suha travišča
<i>Acrometopa macropoda</i> (Burmeister 1838)	1 - ostanki makije
<i>Aiolopus strepens</i> (Latreille 1804)	1 - suhi travniki
<i>Anacrydium aegyptium</i> (L. 1758)	1 - grmičje
<i>Arachnocephalus vestitus</i> Costa 1855	1 - grmičje
<i>Arcyptera fusca</i> (Pallas 1773)	5 - gosti pašniki
<i>Bacillus rossii</i> (Fabricius 1793)	1 - na drevesih in makiji
<i>Barbitistes ocskayi</i> (Charpentier 1850)	1 - grmičje
<i>Chorthippus alticola</i> Rammè 1921	5 (7) - planinski pašniki
<i>Chorthippus dichrous</i> (Eversmann 1859)	6 - travniki, polja
<i>Chorthippus pullus</i> (Philippi 1830)	5 - pašniki

<i>Conocephalus dorsalis</i> (Latreille 1804)	6 - vlažni travniki s trsjem
<i>Conocephalus fuscus</i> (<i>C. discolor</i>) Thunberg. 1815	2, 3 - vlažna travišča
<i>Decticus albifrons</i> Fabricius 1775	1 - suha trava
<i>Ectobius albipunctatus</i> (Br. v. Watt. 1861)	1 - pod kamni
<i>Empusa fasciata</i> Brullè 1836	1 - ostanki makije
<i>Ephippiger discoidalis</i> (Fieber 1853)	3 - trava in grmičje
<i>Ephippiger sphacophilus</i> Krauss 1878	2 - grmičje
<i>Eupholidoptera schabrieri</i> (Charpentier 1825)	1, 2 - grmičje
<i>Gomphocerus sibiricus</i> (L. 1767)	5 - visokogorski pašniki
<i>Haploembia solieri</i> Rambur et Grassi 1838	1 - pod kamni in lubjem
<i>Kalotermes flavicollis</i> (Fabricius 1793)	1 - živa in suha drevesa
<i>Labidura riparia</i> (Pallas 1773)	1, 2, 3 - peščene obale
<i>Metrioptera kuntzeni</i> Rammè 1931	5 (7) - planinski pašniki
<i>Miramella alpina</i> (Br. v. Watt. 1882)	4, 5 - pašniki z rušjem
<i>Omocestus viridulus</i> (L. 1758)	4 - travnate jase
<i>Paracinema tricolor</i> (Charpentier 1825)	1 - trsje
<i>Pararcyptera brevipennis</i> (Br. v. Watt. 1861)	6 - suhi travniki
<i>Pararcyptera microptera</i> (Fischer - Waldheim 1853)	6 - stepski pašniki
<i>Paratettix meridionalis</i> (Rambur 1829)	1 - plaže
<i>Phaneroptera nana</i> Fieber 1853	1, 2 - makija in travišča
<i>Pholidoptera aptera</i> (Fabricius 1793)	5 (7) - planinski pašniki
<i>Pholidoptera dalmatica</i> (Krauss 1878)	1, 2 - grmičje
<i>Pholidoptera femorata</i> (Fieber 1853)	1 - trava in grmičje
<i>Phyllodromica carniolica</i> (Rammè 1913) endem	1, 2 - pod kamni
<i>Platycleis affinis</i> Fieber 1853	1 - visoka suha trava
<i>Platycleis intermedia</i> (Serville 1839)	2 - suha polja
<i>Platycleis modesta</i> Fieber 1853	1 - trava in grmičje
<i>Platycleis nigrosignata</i> Costa 1863	2 - stepska travišča
<i>Platycleis striata</i> Zeller 1849	1 - trava in grmičje
<i>Podisma pedestris</i> (L. 1758)	4 - planinska travišča
<i>Poecilimon ampliatus</i> (Br. v. Watt. 1878)	2 - stepski travniki
<i>Prionotropis hystrix</i> (Germar 1817)	2 - suha melišča
<i>Pseudopodisma fieberi</i> (Scouder 1897)	4 - gozdni travniki
<i>Psorodonotus illyricus</i> Ebner 1933	5 (7) - planinski pašniki
<i>Sepiana sepium</i> (Yersin 1854)	2 - vlažni travniki
<i>Stauroderus scalaris</i> (Fischer - Waldheim 1846)	5 - planinski pašniki
<i>Termes lucifugus</i> Rossi 1792	1 - suha drevesa
<i>Tetrix ceparoi</i> (Bolivar 1887)	1 - vlažna travišča
<i>Troglophilus cavicola</i> (Kollar 1833)	1, 2 - jame
<i>Troglophilus neglectus</i> Krauss 1878	1, 2 - jame
<i>Tylopsis lilifolia</i> (Fabricius 1793)	3,6 - stepska travišča
<i>Yersinella raymondi</i> (Yersin 1860)	1 - vlažni travniki

Redka vrsta - R (Rare)

	biom - stanišče/habitat
<i>Ailopus thalassinus</i> (Fabricius 1781)	3 - vlažni travniki
<i>Chorthippus montanus</i> (Charpentier 1825)	4 - zamočvirjeni travniki
<i>Nemobius sylvestris</i> (Bosc d'Antic 1792)	3 - stelja
<i>Odontopodisma fallax</i> Rammè 1951	3 - grmovje in jase
<i>Poecilimon gracilis</i> (Fieber 1853)	3 - lapuh in podobne rastline
<i>Poecilimon schmidti</i> (Fieber 1853)	3 - grmišča in jase

Neopredeljena vrsta - I (Indeterminate)

	biom - stanišče/habitat
<i>Barbitistes yersini</i> (Br. v. Watt. 1878)	2, 3 - grmovje
<i>Bucephaloptera bucephala</i> (Br. v. Watt. 1882)	7 - kamniti pašniki
<i>Chorthippus mollis</i> (Charpentier 1825)	2 - suhi travniki
<i>Isophya brevicauda</i> Rammè 1931	3 - nizko grmovje
<i>Isophya pyrenea</i> (Serville 1838)	3 - planinski pašniki
<i>Mantis religiosa</i> L. 1758	1, 2 - suhi pašniki
<i>Meconema thalassina</i> (De Geer 1771)	3 - trate na poljih
<i>Myrmeleotettix maculatus</i> (Thunberg 1815)	2, 3 - suhe trate
<i>Oedipoda germanica</i> (Latreille 1804)	1, 2 - suha kamnita tla
<i>Poecilimon thoracicus</i> (Fieber 1853)	7 - planinski pašniki
<i>Polysarcus denticauda</i> (Charpentier 1825)	3 - vlažni travniki
<i>Saga pedo</i> (Pallas 1825)	2, 3.6 - suhi pašniki
<i>Sphingonotus coeruleus</i> (L. 1767)	2 - kamnita in peščena tla

Premalo znana vrsta - K (Insufficiently known)

	biom - stanišče/habitat
<i>Ectobius livens</i> (<i>E. pallius</i>) (Olivieri 1789)	3 - jase
<i>Forficula auricularia</i> L. 1758	3, 4 - stelja, drevesna skorja
<i>Gryllus burdigolensis</i> (Latreille 1804)	1 - stepski travniki, polja
<i>Gryllus desertus</i> (Pallas 1771)	2 - polja
<i>Labia minor</i> (L. 1758)	3 - stelja
<i>Mogoplitus brunneus</i> Serville 1839	1 - stelja
<i>Myrmecophilus acervorum</i> (Panzer 1799)	1 - v mravljiščih
<i>Pteronemobius heydeni</i> (Fischer 1853)	1 - močvirni travniki
<i>Tetrix nutans</i> Hagenbach 1822	2, 3 - kamniti pašniki
<i>Tetrix subulata</i> (L. 1758)	2, 3 - obrežja rek
<i>Tridactylus variegatus</i> (Latreille 1809)	1 - v pesku na obalah

5. POVZETEK

V delu *Catalogus Faunae Jugoslaviae* (Us & MATVEJEV, 1967) navajata avtorja za Slovenijo 141 vrst Orthopteroidea, po dopoljenih podatkih pa na območju naše države živi 170 vrst (Us, 1992).

Rdeči seznam obravnava 92 vrst, od tega v 6 izumrlih (Ex), 2 domnevno zumrli (Ex?), 54 ranljivih (V), 6 redkih (R), 13 neopredeljenih (I) in 11 premalo znanih vrst (K).

V rdečem seznamu so zajeti vsi predstavniki skupine Orthopteroidea bioma mediteranskih zimzelenih gozdov in makije (biom 1, MATVEJEV & PUNCER, 1989; MATVEJEV, 1991) in vse visokogorske vrste (bioma 5 in 7). Te vrste so obravnavane v kategoriji ranljiva vrsta (V). Favna zimzelenih gozdov in makije šteje 36 vrst, kar je 22 % od celotne orthopteroide favne v Sloveniji. Favna visokogorskih območij šteje najmanj 11 vrst (7 %). Od gozdno-stepskih vrst (biom 3.6) je v rdečem seznamu 8 vrst (5 %). Za vsako ogroženo vrsto je poleg bioma navedeno tudi stanišče, v katerem je vrsta najpogostejša.

6. SUMMARY

In their work *Catalogus Faunae Jugoslaviae* (Us & MATVEJEV, 1967) the authors present 141 species of the Orthopteroidea found in Slovenia. According to the latest data 170 species are found in the country (Us, 1992).

In the Red List 92 species are included, of which 6 species are eclassified as extinct (Ex), 2 as possibly extinct (Ex?), 54 as vulnerable (V), 6 as rare (R), 13 as indeterminate (I) and 11 as insufficiently known (K).

The Red List includes all representatives of the group Orthopteroidea in the biome of Mediterranean evergreen woodlands and maquis (biome No. 1 in: MATVEJEV & PUNCER, 1989; MATVEJEV, 1991) and all alpine species (biomes Nos. 5 and 7). These species fall under the category of vulnerable species (V). The fauna of evergreen woodlands and maquis comprises 36 species, which is 22 % of the total orthopteroide fauna of Slovenia. The fauna of alpine regions comprises at least 11 species (7 %). Of the woodland-steppe species (biome No. 3.6), 8 species (5 %) are included in the Red List. For each threatened species listed, type of biome and habitat in which species most frequently occurs are given.

7. LITERATURA

- BRUNNER VON WATTENWYL, C., 1861: *Disquisitiones orthopterologicae II* (Nonnulla orthoptera europaea nova vel minus cognata).- *Verhandl. der k. k. Zool., Botan. Gesell. in Wien*, Bd. XI, Wien.
- HARZ, K., 1969: *Die Orthopteren Europas (Tettigoniidae)*.- Vol. I, str. 1-749, Junk - Publishers, The Hague.
- HARZ, K., 1975: *Die Orthopteren Europas (Tetrigoidea, Acridoidea)*.- Junk - Publishers, The Hague.
- HARZ, K. & A. KALTENBACH, 1976: *Die Orthopteren Europas (Orthopteroidea)*.- Junk - Publishers, The Hague.
- MATVEJEV, A., 1956: *Bibliografski podaci o pravokrilcima (Orthoptera) Jugoslavije*.- *Zaštita bilja*, Br. 34, Beograd.
- MATVEJEV, S. D., 1989: *Karta bioma, Predeli Jugoslavije i njihova zaštita* (1 : 1,500.000).- *Prirodnački muzej - Posebna izdanja*, str. 1-76, Beograd.

- MATVEJEV, S. D., 1991: Naravni tipi predelov Slovenije in njihovo varstvo.- Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine - Posebna izdaja (karte biomov 1 : 1,500.000), Ljubljana.
- MATVEJEV, S. D., 1989: Biomi.- Enciklopedija Slovenije III, str. 3-4, Ljubljana.
- MATVEJEV, S. D. & I. PUNCER, 1986: Karta biomov in skupin sorodnih biotopov Slovenije.- Biološki vestnik 34/2, str. 53-64, Ljubljana.
- MATVEJEV, S. D. & I. PUNCER, 1991: Landscape Types of Yugoslavia - a Map of Biomes 1: 1 500 000.- str. 1-34, Ljubljana.
- Us, P. & S. D. MATVEJEV, 1967: Orthopteroidca Jugoslavije.- Catalogus Faunae Jugoslaviae, SAZU III/6, str. 1-47, Ljubljana.
- Us, P., 1992: Favna Orthopteroidea v Sloveniji.- Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Dela, 32: 1-228, Ljubljana (v tisku).

Avtorjev naslov/Author's address:

Dr. Sergej D. MATVEJEV
Milčinskega 14
SLO-61000 Ljubljana
Slovenija